

11

1790,
12

SPECIMEN INAUGURALE MEDICVM,
 SISTENS QVAEDAM
 C I R C A
P A T H O L O G I A M
 M O R B O R V M
 C O N T A G I O S O R V M
 G E N E R A L E M,
 AVCTORITATE ET CONSENSV
 GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
 IN REGIA FRIEDERICIANA,
 PRAESIDE
IO. CHRISTIANO REIL,
 MEDIC. ET CHIRVRG. DOCT., THERAP.
 PROF. PVBL. ORDIN., DIRECT. INSTIT. MEDICI
 REGII CLINICI,
 CIVITATIS HALL. PHYSICO ETC.,
 P R O
G R A D V D O C T O R I S
 SOLEMNITER OBTINENDO
 DIE VIII. FEBRVAR. MDCCXC.
 PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT
 AVCTOR
FRIED. CAROL. ALEX. HEYDRICH
 CALBENSIS MAGDEVRGICVS.

HALAE,
 TYPIS I. C. HENDEL.

INVENTIO BIBLIOTHECAE
MAGNI S. MARTINI

MAI 10 10 10
MAGNI S. MARTINI
MAGNI S. MARTINI

-- nec quidquam sub sole nouum.

Eccles. cap. I. v. 9.

ILLV

A V

D. I

ME

NOS

C

CORP

ACA

M

SVM

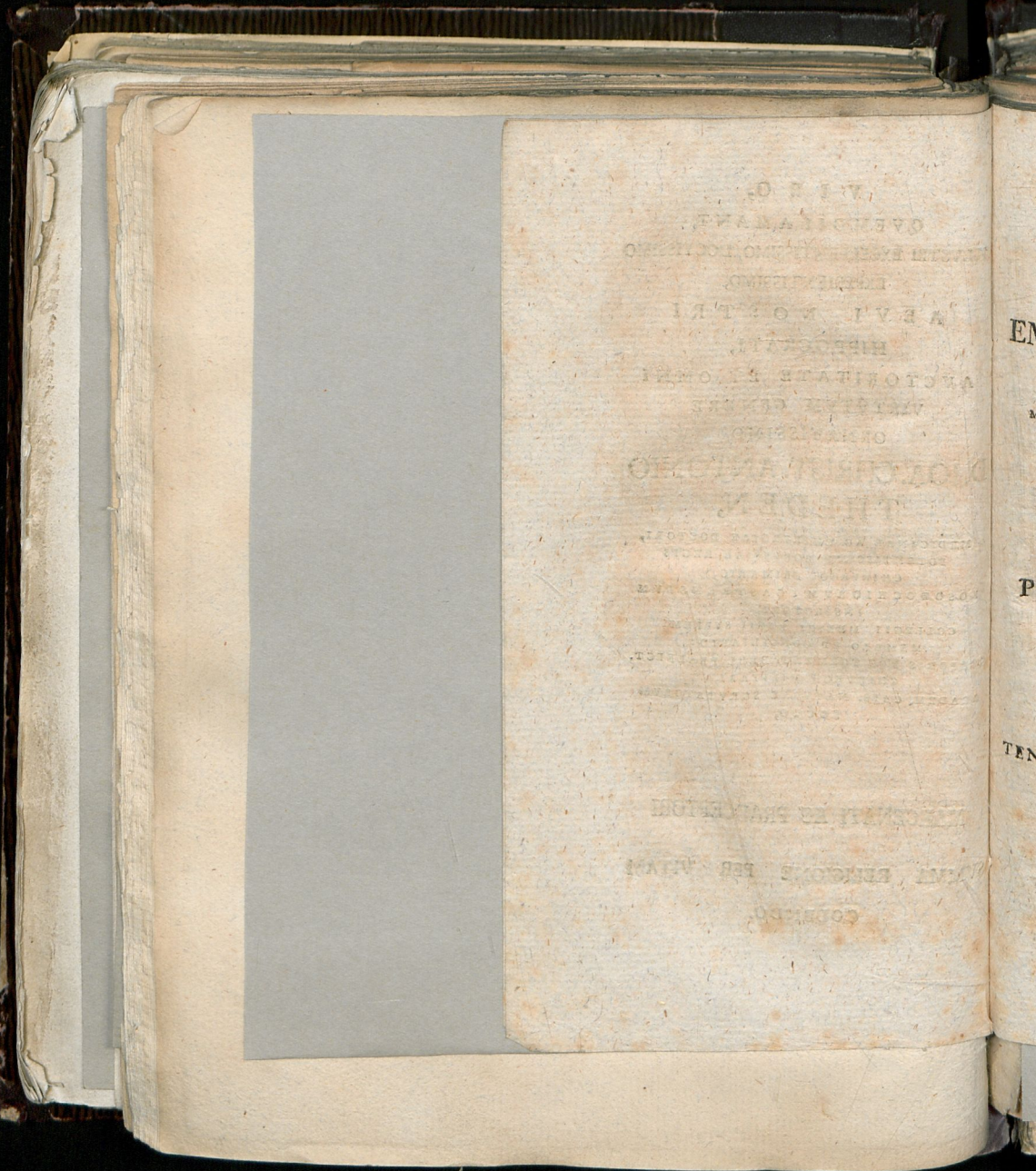
V I R O,
QVENDII AMANT,
ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO, DOCTISSIMO
EXPERIENTISSIMO,
A E V I N O S T R I
HIPPOCRATI,
AVCTORITATE ET OMNI
VIRTVTVM GENERE
ORNATISSIMO
D. IOA. CHRIST. ANTONIO
THE DEN,

MEDICINAE AC CHIRVrgIAE DOCTORI,
POTENTISSIMI BORVSSIAE REGIS
CHIRVGO PRIMARIO,
NOSODOCHIORVM CASTRENSIVM
INSECTORI,
COLLEGII MEDICI REGII SVPREMI
MEMBRO ET CONSILIARIO:
CORPORIS REG. TORMENT. BELL. PRAEFECT.
CHIRVGO MILITARI,
ACADEM. CAES. NATVRAE SCRVTATORVM
SOCIO,

MAECENATI AC PRAECEPTORI

SVMMA RELIGIONE PER VITAM
COLENDO.

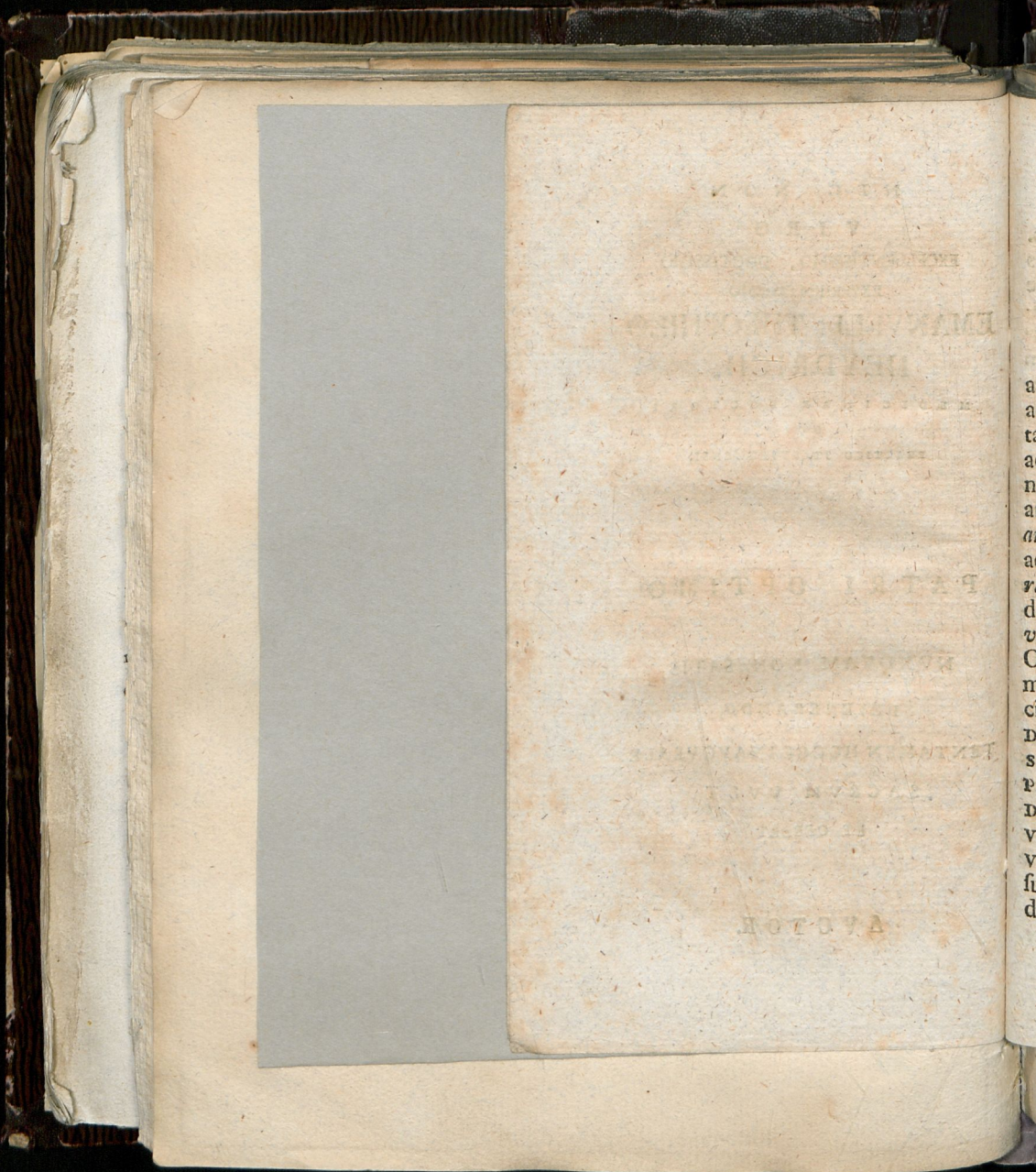

NEC NON
VIRO
EXCELLENTISSIMO, DOCTISSIMO
EXPERIENTISSIMO
EMANVELI THEOPHILO
HEYDRICH,
MEDICINAE DOCTORI
ET
PRACTICO STASEVRTHENSI,

PATRI OPTIMO

NVNQVAM NON SATIS
DEVENERANDO,
TENTAMEN HOCCE INAUGVRALE
SACRV M VVL T
ET OFFERT

AVCTOR.

PRÆATIO.

Palmam sibi nostro præsertim ævo in indagandis morborum causis ac effectibus præripuit *principium* vitale, quod alias medici, mechanismo ac chemiæ nimium indulgentes, plane neglexerant. Quod de *anima sensitiva* atque *calido innato* (HELMONTII *archæo*) disseruerunt *veteres philosophi*, ac STAHLIUS eiusque affectuæ de *animæ rationalis* dominio in corpore animato docuerunt, recentiores doctrinæ de *viribus organicis*, *vitalibus* vindicant. Optimi et de republica nostra bene meriti viri, e quibus nominare sufficit MACBRIDE, MUSGRAVE, FORDYCE, VNZER, HOFFMANN, SCHAEFFER, CVLLEN, MEZLER, PLATNER, WEIKARD, BVSSERIUM DE KANILFELD, DE HOVEN al. vnanimiter conueniunt, pathologiam vtilius partium solidarum affectionibus superstruendam, ac vbiq; respiciendum esse ad vires corporis animales, fa-

sanitatis et aegritudinis vnicae cauffas. Cuiuscunque humorum corruptionis fontem ex prima solidorum affectione deducere debere, ex legitimo ratiocinio fidisque obseruationibus demonstrant. Nec non neruorum imperium in fluida satis perspicuum est, ac neminem fugit, ita, vt HUNTER, HEWSON al. sanguini vitam adscripserint. Incommodum mihi itaque minime videbatur, de contagio differere ac nonnulla circa materiae contagiosae actionem ad disputandum proferre, quae quidem generaliora sunt ac haud quaquam theorematata neque iudicia decisiva sistere debent. Morbos contagiosos his illius tantum regionibus endemicos v. c. luem indicam (YAWSNIELEN von den indischen Pokken im 1 St. 7. B. Samml. Abhandl. zum Gebr. pr. Aerzte) silentio praeteriui ac eos morbos, quorum contagii facultas multis obnoxia dubiis est, e nostrorum numero excludere studui. Vtrum bene, an male, ipse iudicet beneuolus lector, haud immemor, iuuenilem esse laborem.

§. I.

§. 1.

Totus homo, morbo contagioso laborans, morbus fit et illum undique propagat: verba sunt immortalis SWIETENII ¹⁾, ubi agit de contagio, cuius actione morbi quidam, contagiosi dicti, in alios sese homines propagant. - Etenim *contagium* (*Ansteckung*) communicatio est materiae morbosae ab uno corpore in aliud, qua corporis inficientis morbus plane similis in sano ad contagium disposito pro-
ducitur.

§. 2.

Morbi contagiosi translationem materiae suae tanquam causam contagii supponunt, quamobrem morbis, de quibus observationes nos docent, quod sese sine materiae cuiusdam translatione propagaerint, quorum exempla BOERHAAVE ²⁾
ZIM-

1) Comment. in aphorism. Boerh. ad §. 1381.

2) Lib. de morb. nervor.

ZIMMERMANN ³⁾, MICHAELIS ⁴⁾
al. nobis tradiderunt, minime contagii fa-
cultas adscribitur.

§. 3.

Materia hac contagii facultate prae-
dita variis insignitur nominibus; appella-
runt nempe scriptores *contagium*, *miasma*,
virus, *materiam contagiosam*. Qui voce
contagii pro materia contagiosa usi sunt,
errarunt in eo, quod effectum causae
substituerint, cum contagium omnino ma-
teriei istius effectus sit: etenim haec ante
contagium iamiam in corpore inficiente
adeft, ac nisi eiusdem communicatio cum
alio corpore accesserit, non fit conta-
gium. — *Miasma* vocant GAUBIUS ⁵⁾,
CVLLEN ⁶⁾ al. istam externam morbo-
rum causam, quae debetur rebus vitae
expertibus, ac morbis epidemicis originem
prae-

- 3) Ueber die Erfahrung in der Arzneywissenschaft,
Theil II.
4) Medic. pract. Bibliothek. I B, 3 St.
5) Institut. patholog. medic. §. 496.
6) Anfangsgründe der praktischen Arzneywissenschaft,
Theil I. §. 80.

praebet; quam alii ex mente VNZERI 7) *virus* appellant. Ac quum nostris temporibus morbi epidemici attentionem, quae negligi videbatur, sibi vindicent, vocem istam merito morborum causa istorum sibi resumere videtur. - Tō Θεϊον vocasse HIPPOCRATEM latentem epidemico- rum causam SWIETENIVS 8) affirmat, nec non a GALENO istud ad causas aeris mutationibus originem debentes relatum esse, BALLONIVS 9) testatur. *Materia maligna* ALBERTI 10) NIEZKY 11) al. mox refutatur ac obsoletis istis vocibus SEVERINI 12), *impresura*, *inquinabulo* vix vllus vitur. *Materiem* ergo istam *contagiosam* dicere nobis liceat.

Nonne autem distinguendum inter *contagium* et *contagionem*? an istud ad
 A 2 fa

- 7) Einleitung zur Pathologie der ansteckenden Krankheiten, S. 37.
- 8) l. c. ad §. 1404.
- 9) Epidemior. et Ephemerid. Venet. 1734. L. I. p. 2.
- 10) Introduect. in vniu. medic. cap. de variol. et morb.
- 11) Fundament. Patholog. §. 77.
- 12) Lib. de nou. abscess. cap. 23.

s 4)
 ii fa
 orae
 ella-
 fia,
 voce
 sunt,
 ussae
 ma-
 ante
 iente
 cum
 ontar
 s 5),
 orbo-
 vitae
 inem
 prae-
 schlag
 schlag

4
facultatem materiae sese propagandi referri, atque eiusdem actio in alio corpore iamiam exserta *contagionis* nomine insigniri debet?

§. 4.

Nec praetereunda vox *infectionis* est. Ut enim infectus aliquis appelletur, requiritur, materiam contagiosam ab exteris ad eius corpus allatam esse, scabie enim a causa interna laborans infectus non dicitur. Deinde materiam hanc vim suam propriam exercere oportet, sic materia infantis variolosa matrem lactantem proxime attingit, nec hanc infectam vocamus, nisi materia recepta variolas producat. Elucet ex hac infectionis idea, cur primum variolarum stadium tempus *contagii* s. *infectionis* dicatur, etenim his diebus phaenomena, quae nos de effectu materiae variolosae certiores faciunt, apparent.

§. 5

Materia contagiosa in alia corpora duplici modo, vel immediate, vel mediate defertur. FRACASTORIVS, ¹³⁾ quidem

¹³⁾ De contagio et morbis contagiosis. Venet. 1546. L. I. p. 12.

dem
catio
solun
seu c
natar
aeris
fieri
tantu
que e
in ali
vidun
had pe
contag
ragium
biculu
reple
trat;
quae
pus fa
sunt co
quod e
contac
NERT
ducim
quod
et quo

¹⁴⁾ M
¹⁵⁾ I

dem ac secundum eum alii tres communi-
 cationis modos statuunt, atque alium per
 solum aegri contactum, alium per fomitem
 seu contactum rerum aegri contactu inqui-
 natarum, alium denique per inspirationem
 aeris exhalationibus contagiosis repleti
 fieri dicunt. Verum non sinistre alii duos
 tantum infectionis modos constituunt, at-
 que ex modo, quo morbida ista materia
 in aliud corpus transfertur, commode di-
 vidunt contagium in immediatum, seu il-
 lud *per contactum*, quod aliis infectio per
 contagium audit, et mediatum, seu *con-
 tagium in distans*. Hoc sibi vindicat ve-
 hiculum aeris, qui particulis contagiosis
 repletus corpus inficiendum subit ac in-
 trat; vel res aegri contactu contaminatas,
 quae proxime ac satis longo tempore cor-
 pus sanum attingunt; cuius species ergo
 sunt contagium per aerem et per fomitem,
 quod quidem MEADIVS ¹⁴⁾ ad illud per
 contactum, nos autem rectius cum SEN-
 NERTO ¹⁵⁾ ad contagium mediatum re-
 ducimus. Omne corpus anima expers, ad
 quod materiae contagiosae transmissio fit,
 et quod eam recipere, atque aliquandiu
 fer-

¹⁴⁾ Medic. saer. p. 9. seq.

¹⁵⁾ Institut. medicin. lib. II, part. II. cap. 12.

feruare potest, videlicet lanae, lintea, pellis, ligna foraminulis instructa al. contagio saepius aniam praebent, immo etiam bruta fomitem praestare valent.

§. 6.

Non omnes materiae contagiosae in distans agunt. Luem venereum, hydrophobiam ac scabiem, nemo, ni fallor, per solum contactum propagari, dubitat. Scabiei contagium per constitutiones quasdam epidemicas, v. c. atrilarias ex mente DE LA CLOTVRE ¹⁶⁾ promoueri, observationes non ita raras testantur; attamen hoc nihil probat, nisi quod corpora ex istis constitutionibus epidemicis maiorem materiam recipiendi proclinitatem ad huius impressionem admittendi dispositionem acquisuerint: nec non hic morbus saepius tunc tempore sponte ortus contagium promouere potuit. -- Alios morbos contagiosos, variolas puta et morbillos in distans facultatem sese propagandi exercere posse, perpauci tantum modo negant, inter quos primum sibi locum vindicant.

16) Bepecq de la Cloture Sammlung von Beobachtungen epidem. Kbr. u. Confit. p. 566.

dicat HAYGARTH¹⁷⁾, qui experimentis sat speciosis euicit, non vltra cubitum dimidium contagii vim valere. Me arbitro etiam stabilibus probare argumentis non poteris opinionem, quod illi morbi non ex solo contagio proueniant, sed magnam partem constitutioni etiam epidemicae ortum suum debeant; obseruata enim, anni quaedam tempora ac aeris tempestates praeprimis iisdem fauere¹⁸⁾, minime hoc firmant, quippe nil docent, nisi quod peculiari aeris constitutione corpora contagio recipiendo aptiora reddantur, vnde latum tunc temporis eorundem imperium deducere debemus.

§. 7.

Materia contagiosa, dum praeprimis causae contagium promouentes accedunt, late dispergi, suum morbum multis in corporibus producere, atque hac ratione omnino morborum quorundam epidemico-
rum causa haberi potest. Hoc autem minime semper fit, cum negari non possit, quod

¹⁷⁾ Inquiry, how to prevent the small pox.
p. 59.

¹⁸⁾ de la Cloture, l. c.

quod aeris depranatae qualitates, eiusdem mutationes subitaneae et irregulares, nec non qualitates reliquarum rerum non naturalium vitiatae, causas variorum multoque homines corripientium morborum sistant, ab aliis nomine *causae communis*, vel *miasmatis*, vel ex mente veterum, *divini*, commemoratas. Attamen ad nostra usque tempora animadvertimus, medicos minus fidei observationibus seductos morbos qui plures ac cohabitantes inuadunt homines, contagiosos putare, quos paulo solertius inquirentes constitutioni sic dictae epidemicae originem ac causam suam debere, observamus.

§. 8.

Certius morbi maligni a contagiosis distingui possunt, ut omnino mirandum sit, contagium a quibusdam iisdemque magni nominis viris ut signum malignitatis essentiale habitum esse. Contendunt omnes, ni fallor, opinionis huius defensores, materiam contagiosam ad putridum majori gradu proclivem esse, vel saltem putredinem pedisequam habere, quo ex fonte iste error promanare videtur, quem multoties in re medica committi cernimus.

quod

quod casus speciales citra omnem respectum ad normam generalem recipiantur. Observantur in morbis, eminentiore gradu cum putredine coniunctis, signa ista ab omnibus omnis aevi medicis malignitatis tanquam essentialia demonstrata, praecipuis plenariam ac subitanam virium vitalium prostrationem. Hinc sibi persuasere, putridum semper malignitatis causam esse, ac per morbos malignos intellexere non nisi eos, qui putrido vel in corpore orto vel per miasma vel ex eorum mente per contagium recepto originem suam debeant ac prostrationem istam virium per syncopes, pulsus celeres ac frequentes a se manifestantem, calorem mordacem, athymiam, obscuracionem sensuum, corruptionem humorum, praecipuis principii, ut aiunt, nervosi, unde omnes functiones laedantur ac destruantur, tanquam signa febris malignae characteristica ponunt, quae febrem putridam nobis declarant. Sic TISSOTI ¹⁹⁾ symptomata febris malignae sunt signa putridae apud alios. Sic PRINGLE ²⁰⁾, MON-

RO

19) Avis au peuple sur la santé. Laus. 1761. chap. 18.

20) Beobachtungen über die Krankheiten einer Armee, übersetzt von Greding.

RO²¹⁾, BÜCHNER²²⁾ NIEZKY²³⁾, al. febris putridae intensiorem gradum malignam dicunt. Ita virium plenaria ac subitanea prostratione adducti virus quoddam subtilissimum viribus ac vitae maxime infensum, humores citissime ac validissime inquinans, idque, has aliasque mox memorandas ob causas, contagioforum morborum causam putant; quam quidem negare in mentem mihi non venit, si recesseris ab ista ei adscripta contagii facultate, atque illam semper morborum rationem nostrorum non tuearis. Arrideat tibi haec illave malignitatis idea vel ista ex mente HIPPOCRATIS²⁴⁾, GALENI²⁵⁾, GORRAEI²⁶⁾ aliorumque eorum affectarum, quam etiam ex recentioribus nonnulli SENNERTUS²⁷⁾ BOERHAAVE

21) On the diseases of the army.

22) Cf omnes circa hanc rem praef. Büchnero diss.

23) l. c. cap. de febr. mal.

24) Prorrh. Coac. Praenot. et de morb. mulier. L. II.

25) De Crisib. L. I. c. 12. 65; Comment. 1 Prorrh.

26) Definit. medic. Paris 1622. sub voce *Kanor* 655.

27) Institut. med. lib. II. part. I. cap. 11. —
„Similes nimirum sunt tales morbi hominibus“

VE ²⁸⁾ eiusque commentator van SWIETEN ²⁹⁾, WEDEL ³⁰⁾ LIEVTAUD ³¹⁾, SCHROEDER ³²⁾ al. tueri videntur, quibus morbus aliorum *insidiosus*, *malignus* audit, et analogia a rebus moralibus ad medicas inducti, illiusmodi morbis malignitatem adscribunt. Vel faveas de HAENIO ³³⁾, BOEHMERO ³⁴⁾ al. quibus malignitas id, quod SYDENHAMIO ³⁵⁾, HOFFMANNO ³⁶⁾ rel. morborum anomalia est. — Omiffis aliis malignitatis
no.

„bus malis, qui aliud vultu et verbis prae se
„ferunt, aliud corde occultant, caet.“

28) Institut. medic. pag. 919.

29) l. c. ad §. 736.

30) Patholog. med. dogmatic. S. r. cap. 7. „Ma-
„lignus s. mali moris morbus dicitur a simi-
„litudine perfidorum, subdolorum s. ho-
„minum s. brutorum.“

31) Synopf. vniu. prax. T. I. p. 20.

32) Marcard Diff. exam. rigores malignitar, febr.
Göt. 1770.

33) Rat. medendi. Vienn. 1759, Part. III. cap. 3.

34) Diff. de notione malign. morbis adscript.
Halaë 1772.

35) Opusc. vniuers. Lipf. 1711. Sect. IV. cap. 6.

36) Medic. rat. system. Tom. IV. p. 1.

notionibus, quorum pertinet prostratio virium vitalium 37), vel earundem intensio, vel refractarium in morbis 38) rel., iam iam satis apparere videtur, malignitatem nec genus, nec classem morborum in pathologia sistere, sed quum omnes, imprimis febriles morbi per accidentia symptomata maligni fieri possint 39), istam solummodo individuales morbos sibi vindicare; etenim etiam quotidiana testatur experientia, morbos contagiosos facillime sine ullo malignitatis indicio exstare.

§. 9.

Natura ac crasis materiae contagiosae nobis plane ignota est, cum sensus fugiat, ac hanc ob rem inquisitionem deludat, quippe cum id, quod contagii facultate praeditum est v. c. pus variolosum materia ipsa non sit, sed eiusdem modo vehiculum. Nec multa differamus de

va-

37) Hoffmann l. c. Tom. III. Stollii Rat. med. P. I. pag. 17. Tissoti Tentam. de morb. ex masturbatione, pag. 201.

38) Gaub. l. c. §. 876.

39) Epherhaufen Diss. de transitu febr. ben. in mal. Praef. Bochnero. Halae 1766.

variis circa hanc rem opinionibus, quae nil sunt nisi ingenii specimina luxuriantis meraeque hypothefes 40). Sufficere nobis videtur, dummodo paucis eas hypothefes, quae omnium maxime effloruerunt, indagemus; quorum prima est, quod materia contagiosa feminium verminosum fit. Allegare solum placet KIRCHERVUM, HARTSOECKERVM, LANGIVM, HAVPTMANNVM, BELLOSTIVM, RIVERIVM, ANDRY, DEIDIER, DESSAVLT, PLENCIZ sen., LEEUWENHOECKIVM, LINNAEVUM, PALLAS rel. quorum alii omnes morbos contagiosos ac quosdam epidemicos, alii hunc illumve modo morbum, sic ex recentioribus ROSENSTEIN 41) tussin conuulsivam, PRINGLE 42) ac WICHMANN 43) scabiem a vermibus seu causa animata deduxerunt. Eiusmodi causam evincere studuerunt

COL-

40) Cf Gerike, Diff. sist. miasmatalogiam general. Gött. 1775. §. 23.

41) Kinderarzt. Hamburg 1766. Vom Keichlaufen.

42) l. c. Cap. von der Krätze.

43) Aetiologie der Krätze. 1786.

congeriem esse minimorum vel visibilium vel inuisibilium animalculorum vel contactu sese communicantium vel per aerem volitantium, quae corpora humana per inspirationem aut poros subeuntia eorum partes corrodant et corrumpant sicut ista, e quibus egressa sint. Huius systematis argumenta repetere voluere partim e quibusdam observationibus, quod animalcula in quibusdam morbis contagiosis inuenta sint, quae vidisse PLENCIZ, DE LINNE al. affirmarunt, partim ex istis observatis, quod Sulphur, Mercurialia aliaque anthelminthica optimos effectus produxerint, qua de re MONRO, PRINGLE al. externum horum vsum interno praeferendum esse in scabie curanda contenderunt.

Sed singulae, quae prostant, eiusmodi observationes dubia contra hanc opinionem non auferunt, cum in permultis morbis ista animalcula minime inveniuntur, neque, si adsint, tanquam causa sed accidens haberi possint 44), etenim mul-

44) Sowohl die Dysenterien als Fieber sind öfters mit Würmern begleitet, die aber keineswegs für die Ursach von einer von beiden Krankheiten angesehen gehalten werden. Pringle l. c. p. 9.

tis in morbis, quos nemo ab iis deducit, inveniuntur⁴⁵⁾. Nec animalculorum istorum vel generationem vel generationis causam et modum, nec eorum constitutionem aut formam, immo denique unum ex illis, si discefferis ab animalculis, scabiem secundum hanc sententiam efficientibus, quae ingeniosissimus de Linné in speciem Acari redunii redegit, vel demonstrare vel certis rationibus probare valeant. Quod curationem istam per usum medicamentorum externum attinet, minime argumentum praebet, cum plures morbi, erysipelas, herpes al. existant, quos semper vitia fluidorum maiores nostri habuere, quique secundum rationem et experientiam, quod externis curentur, saepius ad solidorum vitia a coaevis referuntur. Nec remedia commemorata solummodo virtute anthelminthica gaudere, demonstrari potest, cum eorum facultas in solida agendi veritati magis consona videatur.

Minime etiam iis argumento est, quod secundum hoc systema varietas morborum facilius intelligi possit, cum rem non

45) *N. Literar. Nachrichten für Aetvase etc. Erster Jahrg. S. 474. seq.*

non clariorem reddant nobis, qui ex specifica cuiuscunque morbi contagiosi materia varietatem istam repetimus. Pluribus CURELLA, AMMAN aliique hoc systema refutarunt, nec non legendus est circa causam morborum cutaneorum animatam LORRY de morbis cutaneis.

§. 10.

Errare ii non minus videntur, qui in exponenda materiae contagiosae natura ad *putridum* refugiunt ac evincere conantur, eiusdem varietatem ex gradu putredinis vel maiori vel minori repeti debere. Putredinis huius defensores praeprimis facultate putridi liquidis communicati, motum intestinum, cui putridum ortum debeat, inducendi, hincque fluida sibi assimilandi, nec non e statu humorum putrido in multis morbis contagiosis vel in initio iamiam apparente vel eorum decursum concomitante, huius sententiae probabilitatem derivant, quae omnia recentiorum indagazione ac periculis refutari possunt. Optimi enim nunc auctores, morbos putridos hoc modo, quo v. c. liquida extra corpus humanum stagnantia operatione fermentationis ac motus intestini in mal-

fam p
negar
labefa
humo
tas v
retent
lat lu
asma
cere
tes n
prava
sublec
non p
afficer
nime
tentia
nisi in
aiunt,
multo
clauso
diana
bos,
nosoco
cis in
consti
nente
bus.

sam putridam abire videmus, oriri, plane
 negant, sed, eosdem ex principii vitalis
 labefactione ac exinde proveniente ista
 humorum alienatione per turbatas vel auc-
 tas vel imminutas organorum functiones,
 retentionem excernendorum caet. produci,
 sat luculenter demonstrarunt, qua de re mi-
 asma putridum nullo modo morbum indu-
 cere posse constat, nisi primo agat in par-
 tes nervosas aut in organa, et abhinc de-
 prauatio humorum ista putredini similis
 subsequatur. Cum autem de iure negari
 non possit, alias etiam materias nervos
 afficere valere, ad putridum refugere mi-
 nime necesse videtur. — Obseruata ista sen-
 tentiam hanc non firmant, cum nil doceant,
 nisi istos morbos saepius per accidens, vt
 aiunt, cum putridis complicatos esse, quod
 multoties obseruari potest in aegris aere
 clauso vel corrupto degentibus: sic quoti-
 diana experientia testatur, multos mor-
 bos, vt etiam contagiosos, in carceribus,
 nosocomiis, nauibus aliisque eiusmodi lo-
 cis in putridos degenerare, ne loquar de
 constitutione epidemica morbis putridis fa-
 nente aliisque horum causis accidentalibus.

B

§. II.

S. II.

Sed mitto iam haec, quum vix vltus nostris temporibus hanc sententiam tueatur, eamque facies nostrorum morborum iam iam refutet, atque ista materiae nostrae, quae primo nobis occurrit, qualitas, *varietas* nempe, rem extra omnem dubium ponat. Experientia, optima artis magistra, eam nos docet, ad quam solam refugere nos oportet, cum intima eiusdem materiae crasis prorsus lateat. Ex effectibus igitur eiusdem, qui toto coelo differunt, concludere liceat, variam esse, et quemcumque morbum contagiosum specifica materia gaudere. Quantam certissimus differentiam variolas inter et morbillos, qui tamen aliis sibi affiniores sunt, quantum recedunt ratione febris, quae ab omni complicatione recedas, in variolis inflammatoriam aemulatur, in morbillis autem catarrhali non abfimilis est; ratione exanthematum, quae in variolis pustulas in morbillis maculas referunt; haec per desquamationem, ista per suppurationem, ac exsiccationem terminantur; ac si contendere velis, varietatem inde oriri, quod materia hoc illudue corporis humani liquida dum aggrediatur, attamen, satis accurate

distin
ista si
rietat
non
quod
mater
mater
sed h
uenier
erit.
lerat,
gradu
cum i
variol
hisque
manife
aeque
tabido
siffimi
ierum

A
qualita
uestiga
dem et
ndole,
quidid

distingui posse v. c. scabiem veneream ab ista simplici, negare nequis. Nec, si varietatem materiae reicias, obseruata ista non exigui momenti explicare poteris, quod communicata cum corpore quadam materia altera, hoc inuaserit, nec istius materiae vim debilitarit, vel abstulerit, sed haec nihilominus, morbis istis superuenientibus finitis, morbum suum produxerit. Quando gradu tantum materia differat, cur morbus a maiori v. c. putridi gradu. proueniens istum minoris gradus seculum non abripuit? Sic materiae insitione variolosae contaminatos morbilli inuaserunt, hisque solutis inoculationis effectus sese manifestarunt; sic variolae, morbilli aliaque febres v. c. quartana cane morsos rabido affligerunt, nec non, finitis istis, triffissimis morius effectibus, hydrophobia, perierunt.

§. 12.

Alias materiae contagiosae proprias qualitates properante duntaxat calamo inuestigare placet, scilicet *fluiditatem* eiusdem et *subtilitatem*. Ex morbi contagiosi indole, quae semper materiam quandam in liquidis aegri haerentem supponat ac ex-

B 2 ha-

halatione aliisque excrementis fanis cum corporibus communicatur, fluiditatem probare student, nec non faciliorem materiae mixtionem cum aere aliisque liquoribus pro fluiditatis argumento sibi sumunt.

Subtilissimam esse, primo docet eius summa efficacia, firmata analogia ab aliis rebus, quas, quo subtiliores, eo efficaciores esse videmus; sic principium electricum aere multo subtilius ideoque efficacius ac penetrantius est; deinde abscondita eius natura, cum sensus fugiat eiusque vehiculum tantummodo in sensus cadat, hancce eius qualitatem testatur; odor enim iste, quem subinde percipimus, a pure pendere videtur ac in dentitione difficili al. interdum obseruatur. Propter hancce subtilitatem materiae contagiosae fomes post aliquod tempus vim suam perdit, quod de his longiori, de illis breuiori tempore fieri, obseruatum est. Materia variolosa ultra quinque annos seruata optimo cum successu KIRKPATRICK⁴⁶⁾ ad inoculationem vsus est; omnino vase aperto breuiori tempore auolat, quod minori temporis spatio fieri de materia morbillosa

46) The analysis of inoculation, Lond. 1754.

DE HAEN testatur. Denique materia-
rum quarundam cum venenis narcoticis
similitudo, quorum efficacia in materia
subtilissima sita est, hoc loco non inepte
argumento adduci potest. Vero perquam
simile etiam videtur, nervorum actionem
adeo viuidam, a qua pendeant caeterae
omnes actiones et functiones, optime ex-
citari materie subtiliori quam crassiori.

Vel inuoluta vel diluta semper mate-
ria nostra est, ac quaeuis liquidum corpo-
ris peculiare prae aliis sibi vindicat, eoque
vehiculo ad propagationem vtitur, sic sca-
bies per liquorem glandularum cutaneorum,
morbi venerei per mucum et adipem, hy-
drophobia per saliuam, per serum variolae
et morbilli propagari videntur.

§. 13.

Sed quanam ista est qualitas, qua
materiam hancce, vt in corpus agat, su-
umque morbum producat, praeditam esse
oportet? Hanc ob causam alii maximam
diuisibilitatem alii vim humores sibi assimi-
landi vel sese in iisdem multiplicandi ei
adscribunt. Indagemus itaque, utrum
diuisibilitas aut vis materiae sese multipli-
can-

candi rationi atque experientiae magis consona esse videatur. Qui pro diuisibilitate dimicant, humores fieri morbosos ex admixtione huius materiae, eaque ratione morbum produci, ac particulas istas in aliud corpus propagatas morbum suum producere credunt: comparant istam materiam cum materiis volatilibus, moscho aliisque id genus, quarum minima molecula perlato spatio parribus suis volatilibus subito divulgatur. Eo certius hanc summam diuisibilitatem sibi per suaferunt, quo magis materiam non omnes corporis humores penetrare, sed solummodo humorem sibi magis analogum, contagii pabulum a maioribus dictum, sic ut materia hydrophobica saluam penetrare putant. De hoc contagii modo iamiani auctores assimilationi fauentes dubitant, cum omnino, si hanc summam diuisibilitatem, tanquam propagationis rationem, respicias, non possis, quin materiae vim labente tempore diminui, concedas; cui autem experientia repugnat, quae nos docet, materiam contagiosam, postquam in innumeris hominibus vim suam exeruit, nihilominus eodem effectum alios invadere. Nullo etiam argumento probari potest,

sub

substantiam quandam existare, quae diuisionem, attenuationem, mixtionem cum aliis rebus rel. perpeffa, semper vim ac qualitates suas retineat, atque vis ac volumen materiarum, quarum analogia hunc propagandi modum probare student, per diuisionem fugamque particularum volatili-um imminuitur: praeterea, omnem diuisionem physicam semper finem adipisci, dubitari non potest. Accedit, cl. VNZERUM 47), qui materias quasdam hoc modo sese propagare contendit, non negare, eam in corpore sponte generari posse; unde concludere liceat, eam facultate, similem materiam in humoribus producendi, praeditam esse. Veritati ergo omnino magis consentaneum videtur, materiam contagiosam sibi similem in liquidis humanis materiam producere; sed a veritatis tramite ii deflectunt, qui hoc ab eius actione in humores facultateque in hunc motum intestinum multiplicationi suae fauentem inducendi repetunt. Analogia inter fermentum ac hancce materiam vtuntur: atque non secus, ac pars istius exigua massae cuidam admixta hanc in motum intestinum, fermentatiuum rapiat, eam-

47) l. e.

eamque totam sibi similem reddat, eo etiam modo contagiosam materiam humores nostros sibi assimilare putant. Sic v. c. minimam putridi copiam liquidis humanis allatam brevi tempore facultate sua, motum intestinum producendi, haec sibi similia reddere, affirmare non dubitant, quia facultate commoti veteres iamiam materiam contagiosam nomine fermenti vocarunt. Ipse cl. VNZER demonstrare conatur, materiae ratione assimilationis sese propagantis actionem esse triplicem; hanc, instar fermenti quasi operantem, *physicam* appellat, quando materia ista humoribus corporis tantummodo admixta hos sibi similes reddat. Sed minime haec physica humorum alienatio admitti potest, cum fluida nostra alio quodam respectu cum solidis considerari debeant. Nostri autem temporibus satis euictum est, in corpore viribus vitalibus aliisque sat notabilibus, ex principio isto vitali, neruis, pendentibus, extructo non omnes mutationes secundum leges physicas fieri: nec non analogia morborum putridorum originis ad aliorum originem uti possumus. (§. 10) Alium materiae agendi modum dicit *organicum*, quando in organon quoddam agit

agit,
vt h
runt
prob
ac fl
tione
demo
a) re
ultim
neru
affect
rant
cunt
nostr
et ex
ipsa
mani
fugia

pium
teriel
aliis
suade
a)

agit, atque in hoc motus excitat, qui, ut humores similes fiant, necesse requiruntur. Sed actio haec firmis argumentis probari non potest, cum ex sola solidorum ac fluidorum structura et mixtione mutationes istae declarari nequeant, nisi prius demonstrare velis, organorum structuram a rebus externis alienari posse. Ergo ultima laudati viri theoria, iuxta quam nerui a materia contagiosa praeter naturam affecti iustam fluidorum mixtionem alterant ac in his similem materiam producant, quam dicit *animalem*, scientiis nostri aevi, analogiae aliorum morborum et experientiae eatenus satisfacit, quatenus ipsa nervorum in fluida nostra actio satis manifesta est, quamvis eiusdem modus nos fugiat.

§. 14.

Hoc systema nervorum illud principium esse, quod nobis in indaganda materiei contagiosae actione, ne dicam de aliis morborum causis, respiciendum sit, suadent imprimis:

- a) totidem observata actio inconstans eiusdem, morborumque, quos producit, in corpore infecto per accidens.

dentalia modificatio. Materia v. c.
 variolosa maligna variolas benignas
 produxit 48); nec exempla defunt,
 ubi ex communicatione materiae be-
 nignae malignae ortae sunt, quod
 minime e dispositione humorum, huius
 illius morbo fauente, explicari po-
 test, cum sanissimi et robustiores
 homines eadem epidemia variolis
 saepe malignis aliisque per morbos vel
 vitae genus debilitati benignis cor-
 repta sint; qua de re experientissimi
 viri materiam malignam iubent sanis
 corporibus communicare, ut variolae
 mitiores oriantur. — Observata porro,
 quae argumentum pro materiae no-
 strae varietate iamiam praebuerunt,
 hanc in nervos actionem firmant,
 cum impressiones materiae per mor-
 bos totum corpus turbantes minime
 delatae sint, sed his sublati vim
 suam exseruerint. Quoniam corporis
 loco materia ista incolumis servata
 fuit, ne turbulentis ac impetuosiss
 motibus in isto statu, quo fluida om-
 nia perpetue celerrimeque moventur,
 per minima vascula coguntur, fecer-
 null-

48) Kirckpatrick, l. c. p. 135, 136.

nuntur ac rursus recipiuntur, humorum massa intime miscetur, alienationem experiatur vel excernatur: quae omnia argumento esse videntur, impressionem materiae contagiosae in neruos fieri ibique incolumem evadere.

- b) analogia. Systemate neruorum vilo modo turbato eiusque actionibus laesis, subito ac immediate in corporibus sanis non raro corruptiones humorum observantur, quod de animi pathematibus quotidiana experientia affirmat. Ab ira sequi videmus bilis maxime corruptae excretionem, salivam alienatam, immo tam acrem, vt hydrophobiam inducere possit 49); lac matris irascentis subito summam corruptionem contrahit, vt non raro infanti convulsiones immo et mortem adducat; nec non huc referri possunt gastritides, febres biliosae, putridae al. ex iracundia ortae. Neque metus effectus in corpore latent, ita, vt Cheyne, Royers al. eundem praepimis epidemicorum morborum caus-

49) V. allegata in Swietenii comm. ad §. 1130.

caussis ansam praebere dicant; sequela eiusdem conueniunt cum terroris effectibus; praeterquam minus fortiores sed diutius perseverantes sint; notissima sunt exanthemata ista ad labia eum sequentia. Inter febrium putridarum causas LETTSOM⁵⁰⁾ metum numerat, vt et alii causam quorundam morborum sufficientem istum interdum esse putant, ac experientia demonstrare student; sic PLATNER statim post moerorem ac iracundiam spiritum foetentem obseruauit, quae omnia vir laude mea superior HOVEN ad firmandam suam, de cruditate in febribus intermittibus origine, theoriam allegat, et addit „es ist keine Leidenschaft, so gering, keine in ihren Aufwahrungen so mächtig, daß sie nicht auf irgend eine Weise solche zerstörende Wirkung auf unsre Säfte hervorbringen könnte“⁵¹⁾ nec minus clarissimus vir humorum deprauationes, quae

50) Comment. edinburgh. III. p. 301.

51) Versuch über das Wechselfieber und seine Heilung, besonders durch die Chinarinde. 1789. Theil I. S. 34.

quae saepius in infantibus dentitione laborantibus obseruantur, ab irritato per istud difficile dentitionis negotium neruorum systemate deducit. Ex adpectu fomitis contagiosi nimis ingeniosè Fracastorius eiusmodi morbos interdum oriri credidit, ac nostris temporibus quidam affirmare ausi sunt, homines ex adpectu aliorum variolarum vestigiis insignitorum variolis correptos esse.

Neque in statu corporis morbofo haec neruorum affectorum in humores actio latet; saepissime enim in vlceribus pus bonum per animi affectum in saniem ichorosam abire videmus ac morbi benigni eodem modo maligni euadunt. Magnam ceteroquin habet probabilitatem, humorum deprauationes in affectibus spasmodicis saepius obseruatas eadem ratione generari; immo exempla prostant, alienationis speciem, quam alii specificam credunt, purpuram, qua etiam terrore perculsi aegri corripri obseruantur, a spasma cynico productam esse. Quid, quaeso! impedit, quo minus in

in-

indaganda contagii actione ad nervos
refugiamus, quum haecce materia
in corpore, quod reliquit, iamiam
aegritudines varias produxerit, atque
nervis ita afficiendis, vt reactione
sua in humores ei similem materiam
producant, inepta esse minime vide-
tur; quidque impedit, idem de om-
nium huiusmodi morborum causa
contendere, quod nonnulli de his
illius morbis, in quibus nervos sum-
me affici ac maximam humorum de-
pravationem obseruarunt, asserere
non dubitant. Sic materiam conta-
giosam quandoque liquorem nervosum
sanguine prius inficere, iamiam WIL-
LIS⁵²⁾ affirmat; haud denegat
WINTRINGHAM⁵³⁾, ob magnam
volatilitatem subito in nervos agere.
Docet etiam de quibusdam contagiis
VNZER, in nervorum systema agere,
exinde morbum formalem oriri
ac materiam specificam propria ista
sen.

52) Patholog cerebri et nervosi generis specim:
Oxon. 1667. p. 66.

53) Comm. nosologic, in Op. Lond. 1752. V. II.
p. 318.

facultate praeditam in humoribus generari. Sed

- c) alia adhuc circa morbos contagiosos momenta hanc theoriam et illustrare et eadem illustrari videntur. Symptomata, quae hominum infectum esse ostendunt, minime nobis signa fluidorum qua taliun affectorum praebent; sunt sensationes ingratae, lassitudo, nausea, corporis inertia, aliaque phoenomena plerumque febrem non longe abhinc erumpentem praecedentia, quae PLATNER 54) ac post cum HÖVEN 55) ob ista omnibus corporis nervis communi gustandi facultate deducunt. Nec non febrem, cum quibusdam morbis contagiosis coniunctam, a materia nostra praeprimis sensorium commune afficiente proficisci, rationi consentaneum videtur magis ac ista sententia, quod materia illa in liquida agens horum ope eam incendat; haudquaquam enim

54) Vid. additamant. II. ad Haenii rat. med. vernac. lingu. Tom. I.

55) l. c. §. 48.

enim credere possum, materiam subtilissimam magis fluidis quam nervis afficiendis aptam esse, ac ista alienari posse, quae febrem caussent.

Analogia quoque, animi affectuum immediate sensorium commune laedentium, nos docet, materiam nostram febris causam esse. Per actionem nervorum inde alienatam circuitus turbatur, horripilationes accedunt, sequuntur anxietates praecordiorum, exaestuationes, pulsus celer ac frequens, respiratio laesa al. Accedit, quod alienatio humorum in febribus contagiosis semper has sequatur, nec vllum indicium eam arte ostendat; quotidiana enim experientia testatur, aegrum ante hoc tempus contagii facultate minime gaudere: vnde dubitari non potest, productionem materiae istius specificae causam febris non esse, sed potius magnam partem ei originem debere. Alia quoque in hisce morbis observata ista theoria dilucidari possunt. Variolae plerumque semel tantummodo homines invadunt; qualem

lem autem mutationem per vitam persistentem organa secretionibus inservientia ac ipsa fluida sibi vindicant, ne materia variolosa vim suam propriam in eadem exercere iterum possit? Me arbitro huius rationem non eruemus, nisi credamus, materiam istam in nervos agere, eosque ita mutare, ut eiusdem impressione altera vice affici nequeant. Deinde notissimum est, materiam contagiosam quandoque satis diu in corpore delitescere, donec vim suam exferat. Rationi minime convenit, eam quaedam materia, actionem suam impediendo, involutam haerere posse in corpore, cuius fluida semper in circulum moventur, per minima vasa coguntur, secernuntur ac rursus recipiuntur, rel: Haec omnia nil nobis suadent, nisi quod materiae communicatae impressio in nervos, vel, si lubeat, in ganglia incolumis remaneat, usque dum alia accidentalia eius actionem vel impressionis in sensorium commune promotionem producant. Sic hydrophobiae curatio per submersionem, quae non, nisi al-

C

te

teratione nervorum per terrorem inducta, effectus suos praestare videtur, argumento nobis est; vt multa alia, quae nobis experientia quotidiana praebet.

§. 15.

Repugnare etiam huic sententiae minime videtur, quod in scabie morbisque venereis symptomata ista systema nervorum affectum demonstrantia sese non ita manifestent, vt in reliquis huiusmodi morbis, ac febris materiae generationi fauens perraro appareat. Istorum morborum materia nervis allata non valet, hosce eadem vi aut ratione afficere, vt sensorum commune turbetur, ac istos nifus, impressionem remouendi, quos febrem vocamus, tentet. Fac esse, vt eius impressiones ad illud non deserantur, sed in gangliis ex mente IOHNSTONIS⁵⁶, VNZERI⁵⁷ al. huic officio inseruiantibus reflectantur; vel denique febris aliaque laesi nervorum systematis symptomata deficiant, quia istae materiae, scabiosa ac venerea, tantum-

⁵⁶) *Bemerkungen über den Nutzen der Nervenknotten.* 1737.

⁵⁷) *Erste Gründe einer Physiologie der eigentl. thier. Nat.* Theil I. s. 48.

modo organorum eorum nervos afficiunt, qui vt in naturali, sic etiam in praeter-naturali statu vehementes actiones non exferunt, vt in suis organis eiusmodi fat notabiles producant motus. Nec non analogia ac obseruata hanc rem extra omne dubium ponere videntur; metus, moeroris al. effectus sensim in corpore apparent, neque obseruatorem sagaciorem symptomata istorum morborum eruptionem praecedentia, opinionem nostram firmantia, grauitas membrorum, corporis inertia, lassitudines spontaneae, lentor actionum, virium sublatio, moeror, metus, pallor faciei, sub oculis nigror rel. fugiunt.

§. 16.

His prolatis liceat nobis morbum contagiosum ex mente VNZERI in duo stadia diuidere, quorum primum absoluit materiae contagiosae actionem in nervos. Paucis nunc inquiramus, cuius modi haec actio sit, quaque qualitate materiam nostram, vt nervos afficiat, praeditam esse oporteat. Minime circa hanc rem dubitamus, contractilitatem ac sensilitatem, principia omnino fat notabilia vitae anima-

lis minus quam istam nervis communem gustandi facultatem accusare, quam magni nominis viri PLATNER 58) HOVEN 59) al. dilucidarunt, atque ex eius affectione plura illustrare conati sunt, quae alii ab istis corporis viribus praeternaturaliter affectis deduxerunt. Sensationes contagium sublequentes facillime ex ista facultate laesa intelligi possunt, quippe quae effectibus nauseosorum principi gustus organo allatorum simillimae sint, ac sententiam firmare videantur, quod materia contagiosa sit substantia nervis nauseam quasi afferens. Nec minus symptomata ista formalem hanc morbi partem constituentia nifus principii nervici ad remouendam illam impressionem nauseosam haberi debent, quod de febre eleganter exposuit HOVEN. Vis autem nervea a materia contagiosa non solum ad eius remotionem incitatur, sed alienari etiam oportet, ita, vt in organa secretionibus inservientia modificationes istas producat, quae materia contagiosa in fluidis generetur. Rationi non absolum est, generationi materiae contagiosae actiones illas syste-

58) l. c.

59) l. c. §. 48. seq.

matís r
re, qu
minime
nientiu
inuenia
natura

M
uorum
finiri
vel im
ex his
dari q
cusqu
neruo
possin
neruo
huius
citari
in or
functi
tur,
nend
humo
tione
prom
riae
qua

matis nervosi laesi praeternaturales fau-
 ere, quum saepissime in decursu februm
 minime ex depravatione humorum proe-
 nientium eiusmodi generatio materiæ
 inueniatur; vt non minus ex ipsa febris
 natura demonstrari posse videtur.

Modus autem alienationis istius ner-
 uorum eorumque virium haudquaquam de-
 finiiri potest, etenim virium vel intentio
 vel imminutio rem non ita exhauriunt, vt
 ex his solis ista fluidorum alienatio diluci-
 dari queat, ac alia vitiorum genera hu-
 cusque propter structuram ac actiones
 nervorum nondum satis clara admitti non
 possint. Magnam habet probabilitatem,
 nervorum principium per impressionem
 huius illiusque materiae contagiosae vel ex-
 citari vel opprimi, unde actio nervorum
 in organa turbata, ac exinde eorundem
 functiones mox augentur, mox diminuun-
 tur, vaporum motus inuertuntur, secer-
 nenda retinentur ac excernenda rursus in
 humores recipiuntur, vel se - ac excre-
 tiones augentur, aliaque functionum vitia
 promanant, quae omnino ad illius mate-
 riae generationem sufficere videntur;
 qua peracta, stadium secundum, morbum
 fini-

fricte dictum contagiosum complectens,
apparet.

§. 17.

Viae, per quas materia contagiosa corpus aggreditur, sunt corporis loca, quae appetere potest; superficies scilicet externa aliaque loca ab exteris ad interna procedentia, e. g. urethra, os internunt al. contagio fauent. Ingressum aeris in respirationis vias ac cum ingestis in tubum cibarium accusant, qui omnes fere morbos contagiosos in distans sese propagare contendunt; quum autem, vt supra iamiam monuimus, ista materiae actio per aerem non nisi variolae attribui possit, omnino partes magis externas contagio ansam praebere, veritati consonum videtur. Allata nunc materia corpori proxime in humores agere ac exinde nervos afficere minime putamus, quum nullam huius rei probabilitatem inueniamus, nec non dicta hanc rem iamiam satis exponere nobis videantur. Vt nervi impressionem concipiant, plus minusue temporis materiam retineri oportet, quod quotidiana fere experientia nos docet; sic morbi venerei inter

terdum ablutione partium genitalium materia contaminatarum praecautur.

Sed aliam adhuc conditionem materia contagiosa morbum suum in alio corpore producendo sibi vindicat: solam enim materiam contagiosam, ut morbum suum producat, haud sufficere, multis probari videtur obseruatis. Cessant morbi contagiosi per regiones et reuadunt, iisdem regnantibus non omnes inficiuntur contagio expositi; quod etiam de miasmate satis euictum est. Dispositio itaque corporis, impressionem materiae concipiendi, adesse debet seu causa quaedam praedisponens corpori procliuatatem, contagionem admittendi, inducere necesse est. Hancce dispositionem in crasi humorum materiae contagiosae affinium alienata, per quam aptitudinem acquirant, materiae communicatione in motum intestinum eandem multiplicantem abeundi, quaeri non posse, e dictis satis patet, quae potius probare videntur, causam istam non nisi singulari cuidam neruorum qualitati originem debere. Causae, quae ex omnium sententia istam praedispositionem inducunt, dilucidare illud videntur; sic ex animi pathematibus praepri-

primis terror, metus, luctus, triftis imaginatio ac ira iisdem adnumerantur, quam quidem facultatem non folum plures inde repetunt, quod reforptionem promoueant, etiam minime latebit, ab illis cauffis nervos ita debilitari, vel alio modo alienari, vt materiae imprefionem eo magis recipiant: orgafmus v. c. contagioni favere dicitur: neminem autem fugit, nervos hie fenfibillores ac exinde cauffis morborum externis refiftendi minus aptos fieri; maniaci difficiliter morbis contagiofis corripuntur, quod ex conditione fyftematis nervofi praeternaturali fatiſ manifesta explicari poſſe videtur.

§. 10.

Rationem fingularis materiae cuiuscunque contagioſae actionis in quaedam corporis organa, dum hoc illudae corporis fluidum ſibi vindicet, huiusque translatione in aliud corpus ſuum morbum propaget, ex natura ſpecifica et ipſius materiae et facultatis guſtandi cuiuscunque organo peculiaris deducere minime dubitamus. Quodque enim organon ſpecifica percipiendi facultate gaudere non rationi ſolum con-

fonum
demonſ
ſpecifica
ſed, ni
facultate
guſtandi
bilitate i
nes rite
ingratis
ac primo
ſervata
ciliarem
ticus ſin
matibus
in ventri
thima, c
mouent
atam v
animadu
Ma
ſit, acti
quam ex
ſcondita,
varioloſa
bica ſaliu
nearum
omnes

sonum videtur, sed obseruationibus etiam demonstrari potest, quas quidem alii e specifica organorum irritabilitate repetunt, sed, ni fallor, magis apte ex ista corporis facultate repeti debent. Haec neruorum gustandi facultas cum sensilitate ac irritabilitate iuncta oeconomiae animalis functiones rite administrat, grata distinguit ab ingratis, nociua ab vtilibus al. non secus ac principale illud gustus organon. Obseruata etiam facultatem organorum peculiarem firmare videntur; tartarus emeticus linguae neruos non afficit, qui aromatibus valde afficiuntur, vtriusque actio in ventriculum satis diuersa est; terebinthina, cantharides systema vropoieticum mouent aliorumque remediorum determinatam versus organa quaedam directionem animaduertimus.

Materia contagiosa, cum specifica sit, actio eius etiam diuersa esse debet, quam ex eius crasi peculiari, omnino abscondita, nos eruere oportet. Sic materia variolosa ac morbillofa serum, hydrophobica saliuam, scabiosa glandularum cutanearum succum, venerea lympham, verbo omnes cachexiae lymphaticum systema

D

et

et ab eo secretos humores sibi vindicant.

Nonne autem materia contagiosa absque contagio in corpore humano oriri potest? Scabiem et hydrophobiam sponte nasci, omnes non dubitant, quod etiam quotidiana experientia docet; sed nec vlla constat certa experientia, variolas ac morbos venereos in Europa absque contagio natos fuisse. Negare non possumus, quod primus, qui hisce morbis laboravit, eos conceperit absque contagio per alium hominem sibi communicato. Nati sunt omnino ab vna vel pluribus causis simul concurrentibus; in quarum indagacione satis solliciti fuerunt medici ac in diuersas, nescio, an satis facientes, abiuerunt sententias.

§. 19.

Finem imponamus disertationuculae, si paucis tantum inquisuerimus, quibus morbis de iure contagii facultas adscribi debet. Maxime hac de re dissentiunt medici, dum alii perpaucis tantummodo morbis contagium attribui velint, alii huiusmodi morborum numerum ita augeant, vt

fere

fere vnumquemque aegrum ad coerendum contagium a sanis separare necesse fit. Praeprimis morbos, qui per vniuersum populum magis minusue grassantur, morbis, nemine, ni fallor, negante, contagiosis adnumerant, eorumque latum imperium a contagio repetunt, quod rectius deriuari oportet a causa, quae communis eodem tempore plura in corpora agit, ac hanc ob rem in iisdem eiusmodi morbos producit; qui itaque a nostris distinguuntur, quod iis nulla causa morbum ex homine in hominem transferens inhaereat. Diaetae ac aeris vitia morborum istorum causas esse, experientiae luculenter respondet, quae nos docet, quod morbis, diaetae corruptae ortum debentibus, ii tantummodo afficiantur, qui vitiosis eiusmodi alimentis ac potulentis fruuntur. Illi enim, qui in eodem loco degerunt, sed meliori victu vsi, ab his morbis immunes manserunt; sic in vrbibus obsessis milites et inops plebs ab annonae penuria morbis correpti sunt, dum militum praefecti et ditiores ciues sueta quidem sanitate adhuc fruenterentur; scorbuto isti tantummodo laborarunt, qui cibis vel praeparatione vel vetustate ei producendo aptis pasti sunt.

D 2

Ne

Neque aeris vitia morborum late sese diffundentium causas sistere, dubitari potest, quum saepissima repentinis eiusdem et fat notabiles vicissitudines subsequantur, quaedam annorum tempora plerumque sibi vindicent; ac loca vel situ vel aliis conditionibus aeris corruptionem fuentia, carceres, nosocomia, pauperum tabernas, regiones humidas, paludosas degentes corripant. Ut paucis rem expediamus, non alienum videtur, axiomata, quae e dictis nostris resultant, proferre ac inquire, an satis commode hisce morbis applicari possint.

Materia, contagii facultate praedita, non nisi in corpore viuo oritur.

Contagium semper supponit duos homines; vnum, a quo exit materia ista, alterum, qui eandem in se suscipit, ac inde simili morbo aegrotat.

Pericula docuerunt, contagia per contactum tantummodo agere, variolas autem per aerem non propagari, nisi in distantia, quae cubitum dimidium non transgreditur ⁶⁰.

⁶⁰) Haygarth l. c. p. 28.

Materia vnaquaeque contagiosa specifica est ac nullum nisi suum morbum producit, nec non fluidum peculiare ad morbum suum propagandum sibi vindicat.

§. 20.

Putrido permulti, iique magni nominis viri, contagii facultatem adscribunt, foetoremque petechialem, miliarem, malignum, dysentericum al. admittunt, quibus tamen horum morborum ipsa natura ac obseruata repugnant. Causae, quibus morbi putridi originem debent, permultae sunt, interdum secretae atque inexplicabiles, interdum satis manifestae; ex quibus primum obtinent locum aeris corruptio vel ab excessu tempestatum vel exhalationibus aegrorum, cadauerum, paludum al. annonae inopia seu vitiosae qualitates, animi pathemata, praecipue bilis organa afficientia, morborum neglectus vel vitiosa tractatio rel., quae omnia istos morbos producunt, dum eorum admissione genus neruosum illabatur, vt ineptum fiat, corporis functiones rite peragendi, aut ita intendatur, vt per reactionem solidorum in fluida nimis validam in his ista decompositio

tio generetur, quae putredo audit. Hoc
 praeprius in iis morbis, qui sine causa
 materiali oriuntur, istud in his et illis a
 causis externis pendentibus obseruamus.
 Differunt itaque maxime inter se ratione
 ortus ac causarum, dum saepius causa
 materiali non admittitur, quae quid-
 em epidemice non regnant, nisi ista caus-
 fa plures afficiat; vel epidemici obseruan-
 tur illi morbi, praeprius diaetae ac aeris
 vitis originem suam debentes. Cur, quae
 so! in his morbis, ut lati eorum imperii
 rationem cognoscamus, ad contagium re-
 fugimus, cum minime lateat, epidemicae
 causas communes esse ac in plura corpora
 agere. Vnanimiter medici aeris constitur-
 tionem accusant, ac inde morborum ge-
 nium magis minusue deteriorem deducunt.
 Expertum constat, quaedam anni tempo-
 ra, quorum constitutio satis in sensus ca-
 dit, iisdem fauere; sic aer australis, hu-
 midus, calidus, nebulosus ac ventis defi-
 titus praesertim vere et autumno, acce-
 dentibus frigidioribus ventis septentri-
 onibus, febres mali moris, putridas, exanthe-
 maticas affert; post aestatem diutius ficci-
 orem ventus borealis autumno spirans fe-
 bribus miliaribus, dyfentericis al. anasam
 praeprius

praebet 61). Causae istae per immunditiam, neglectum, nimis magnum hominum concursum et in locis, quae putridis iam effluviis repletae sunt, exaltantur, unde febres istae carcerum, nosocomiorum ac infimae homines fortis corripientes certissime promanant. Differunt non minus ratione symptomatum; minime enim febres putridae, malignae, petechiales, dysentericae rel peculiare morbos constituent: originem suam iisdem causis debent ac gradu tantummodo vel a causa externa vel a corporis dispositione pendente inter se discriminantur. Inprimis conveniunt omnes fere medici, morborum eorundem exanthemata non nisi symptomata accidentalia esse, neque materiam specificam praebere; superveniunt etiam febribus biliosis, catarrhalibus; incertis prorumpunt temporibus, permulta varia symptomata ante eorum eruptionem observantur 62) ut ex his iamiam concludere licent,

61) Hoffmanni Oper. Tom. II. Sect. I. cap. 6. et 10.

62) Cf. Salzmann histor. febr. miliar. alb. Arg. 1736. Gesner über den Eriesel, im 3. B. der Samml. von Beobachtungen. Rig. 1767. Sella Med. clin. p. 114. Ej. Pyretolog. p. 162. de la Cloture. L. 6. p. 572, seq.

ceat, materiam petechialem ac miliarem, contagii facultate praeditam, minime obuenire.

Morborum putridorum contagium etiam refutare videntur obseruationes epidemiarum, minime per materiae translationem a corpore in aliud propagatarum; sic SWIETENIUS mentionem fecit febrium epidemiarum pessime se gerentium cum exanthematibus, petechiis, maculis gangraenosis aliisque malignis symptomatibus, a noxiis paludum effluuiis ortarum, quae minime per contagium sese propagabant, „Degentes, inquit, in salubriori aere, licet in domos suas recepissent homines, iisdem febribus decumbentes, tamen non inficiebantur 63)“ Exercitus pars humida et paludosa loca occupans morbis epidemicis afflicta obseruata est, dum altera pars commercio istius usa immunis euaderet. Quod etiam multoties in epidemiis a diaetae vitiiis, annonae vel inopia vel nociua qualitate productis obseruatum est; etenim teste experientia in eodem habitantes loco, sed meliori vtentes victu istis morbis minime correpti sunt. Minime

63) l. c. ad §. 1409.

negamus, in nosocomiis aliisque locis, quorum aer exhalationibus et sanorum et morbis laborantium corruptus est, eiusmodi morbos provenire, seu latius sese diffundere, sed ope contagii hoc fieri, a veritate alienum videtur. Expertum potius habemus, istos morbos plures inuadentes causae communi in aere haerenti, oeconomiae animalis principio inimico, ortum debere. Quid est, quod ii, qui eiusmodi aegris diu nocturne assistunt, contactui eorum saepissime expositi sunt, ac atmosphaeram acute aegrotantium proxime inspirant, frequentius non afficiuntur ac alii procul ab iis versantes? numerus aegrorum sane maior esset, praesertim, cum fatis liqueat, causas praedisponentes, morbos putridos fouentes, semper fere in corpore extare; nec non morbi putridi sporadice obuenientes latius sese diffunderent. Per contactum propagari, periculis **KRAUSII** far refutatur, qui sudorem, materiam petechialem al. citra omnem effectum secum communicauit ⁶⁴⁾, nec non **MEZLER** ⁶⁵⁾ ex-

64) Diss. inaugural. qua. disqu. an febris putr. sit contagiosa. Tuebing. 1783.

65) *Von der Wassersucht, eine gekrönte Preisschrift: nebst einem Anhang von der Ansteckung.* 1787. S. 23.

experimentis persuaderi affirmat, neque sudorem, neque sanguinem ac pus eorundem contagii facultate gaudere. Minime etiam dubitamus, his morbis febres malignas adnumerare, atque dicta hisce applicare, cum satis euictum sit, eas altiorum tantummodo febris putridae gradum sistere. Ex iisdem causis, praepremis si solito maiores aut corpus istis minus resistat, originem trahunt quod in carceribus, nasocomiis aliisque locis, quae plerumque inuadunt, obseruatur. Cf. §. 8.

§. 21.

Neque consentiunt medici in ista quaestione, an pestis contagii facultate sitcata sit? Resumamus contra eos, qui pro contagio pestifero dicant, argumentum non minimi momenti, quod negare conentur, dirissimum hunc morbum febrem peculiarem seu sui generis esse. PETRUS FORESTUS ⁶⁶⁾ iamiam febrem pestilentem gradu tantummodo a petechiali differre contendit, teste STORLIUS ⁶⁷⁾, minime etiam dubitante, eam se-

⁶⁶⁾ L. VI. obseru. 2 schol.

⁶⁷⁾ Rat. medendi. Part. II. cap. 9.

febris biliofae feu putridae altiozem gradum determinare, nec non SYDENHAM 68) febrim malignam ab ea non, niſi ob gradum remiſſiorem, diſcriminari affirmat. Veriusque cauſam quoddam generi neruoſo inimicam ac exinde totam oeconomiam animaleſtrem deſtruens eſſe, id vix dubitationi obnoxium videtur, atque obſeruata, peſtem ſaeppiſſime febres putridas praecedere, ſenſim in iſtam peſtem abire, nec non in decreſcente iſtius imperio provenire, 69), eam minime indole, ſola periculi magnitudine ac maiori aegrotantium numero diſſerre, ſatis oſtendunt; quod non minus firmare videtur ipſa minoris gradus peſtis, cuius ſymptomata, leuis breuiſque horripilatio, calor huic ſuccedens ſanum fere aequans, laſſitudo exigua, dolor mitis, mens ſolito quidem hebetior, caeterum fere aequo modo agens, ſitis vix vili 70) al. febris iſta malignae aemulantur. Vnanimenter conueniunt medici.

68) l. c. Sect. II. cap. 2. — Böttcher morb. malign. in primis peſtis et peſtil. breu. et genuina explicatio. p. 6.

69) Sydenh. l. c.

70) Chenot Tractat. de peſte. Vindobon. 1766.

dici, quod originem suam aeris alterationi
 plerumque secretae atque inexplicabili de-
 beat; primus iste ac strenuus obseruator
 constitutionem pestilentialem a serie tem-
 pestatum sese excipientium ac austero hu-
 mido et calido diu perseverante deducit
 71); cuius veritatem experientia testa-
 tur; repentinae enim aeris vicissitudines
 ac alia meteora insueta, quae bonus
 DIEMERBROECKIUS 72) summi nu-
 minis adhortationes credit, eandem vel
 praecedunt, vel concomitantur; nec non
 plerumque anni tempora sat notabilibus
 iisdem atmosphaerae alienationibus gauden-
 tia pestis sibi vindicat. Neque ratio lati
 ac longe durantis huius morbi imperii la-
 tet, cum, durante morbo, etiam causam
 istam communem adesse, satis probari pos-
 sit. Qualitates illae aeris, manifestae in-
 eunte epidemia, sub eiusdem vigore obser-
 uatae sunt ac eae satis conspicuae; varii
 coerulei igneique globuli visi sunt; fontes
 expirauerunt pestilentem foetorem, a quo
 plura hominum millia perierunt 73), nullae
 aues

71) Hippocr. lib. de morb. vulg. III. Sect. 3.

72) Tractat. de peste. p. 6.

73) Sorbait consil. medic. de peste. Vienn. 1769.
 p. 88. 137.

ates istas regiones obuolitauerunt 74) al.
 hanc aeris summam alterationem demon-
 strantia. Quodsi autem pestis contagium
 detur, cur pestes saeculo decimo sexto
 et septimo varia loca a se remota inuasere
 ac loca interposita minime afflixerunt 75)? -
 cur liberae non fuerunt rusticorum et pau-
 perum tabernae, in ipsis etiam altissimis
 montibus sitae, licet inter se separatae
 nullaque vicinitas ac communio inter rusti-
 cos fuerit 76)? cur constitutio aeris con-
 traria pestis grassationem saepius coercuit?
 Quamobrem olim, tam frequenti popu-
 lorum commercio nondum existente, mul-
 to nunc frequentius apparuit? an cautelae
 istae ex mente STOLLII magis nociuae
 contagium a finibus vicinarum regionum
 arceant? minime videtur, quum commu-
 nio praeteritis temporibus multo minus
 erat, ac cautelae sumtuosae eandem in-
 hibent. Qua denique ratione venenum
 pestiferum, quod ex sententia DIEMER-
 BROE-

74) Schreiber Obseru. et cogitat. de peste. Berol.
 1744. p. 6.

75) de la Cloture l. c. p. 565.

76) Hildani Oper. obseru. et curat. med. chir.
 Franc. 1682. Cent. IV. obs. 23.

BROEKII 77) per plures menses, ex SENNERTI 78) opinione per annos latere potest, si nostras regiones semel inuaserat, exulari potuit et per multos annos eosdem reliquit? alia veritati consentire minime videtur, ac quod climatis alienationes, atque praeternaturalium causarum congeries, constitutionem pestilentialem fouens, minime oriantur. Ipsis in regionibus pesti obnoxiiis morbus plane cessat, nec sporadicus prouenit per anni tempora, immo per nonnullos annos, licet aegri cum sanis habitarent. Omnia haec satis probabilia videntur, pestem minime contagio sese propagare 79).

§. 22.

Non aliter res se habet cum reliquis morbis, his illius scriptoribus in contagiosorum classem reductis, quorum alii non nisi aeris alterationibus originem debent,

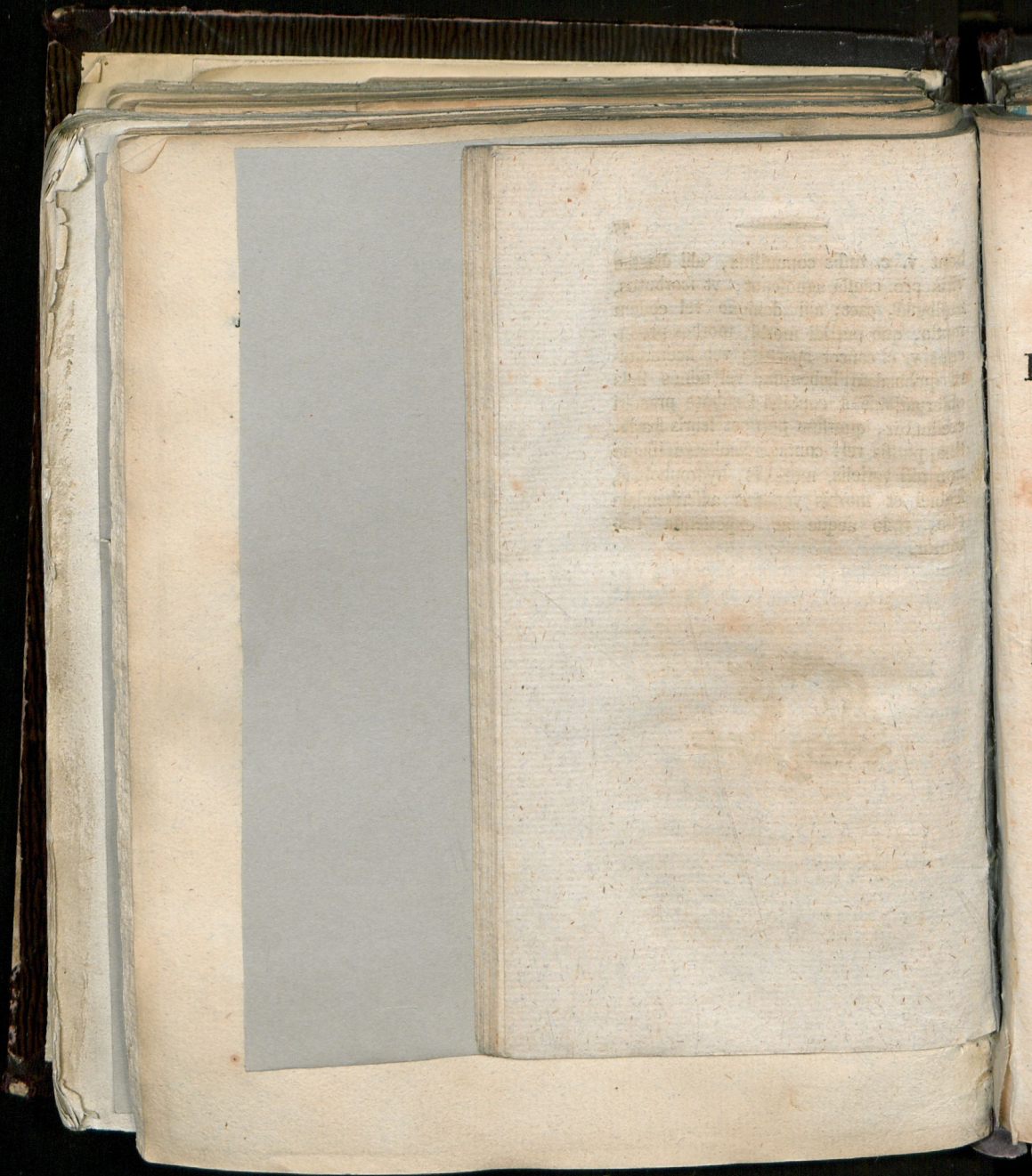
77) l. c. l. I. c. 8.

78) Lib. de febr. IV. c. 3.

79) Pl. vid. Chicoynean Traite de la peste: Verney Obleru. et reflex. touchant la nature de la peste. Lyon 1721. Pye discourse of the Plague Lond. 1721. Ferro nähere Untersuchung der Pestanstekung. Wien 1787. al.

bent v. c. tussis conuulsiva, alii diaetae vitia pro causa agnoscunt, vt scorbutus, raphania, caet; alii denique vel eodem modo, quo putridi morbi, morbos produciunt v. c. cancer apertus; vel haereditarii quibusdam habentur; vel minus fidei obseruationibus contagii facultate praediti creduntur, quorsum pertinet febris scarlatina, phtisis rel: contagii facultatem itaque non nisi variolis, morbillis, hydrophobiae, scabiei et morbis venereis adscribendam esse, ratio aequae ac experientia testantur.

Halle, Diss., 1788-91

ULB Halle

3

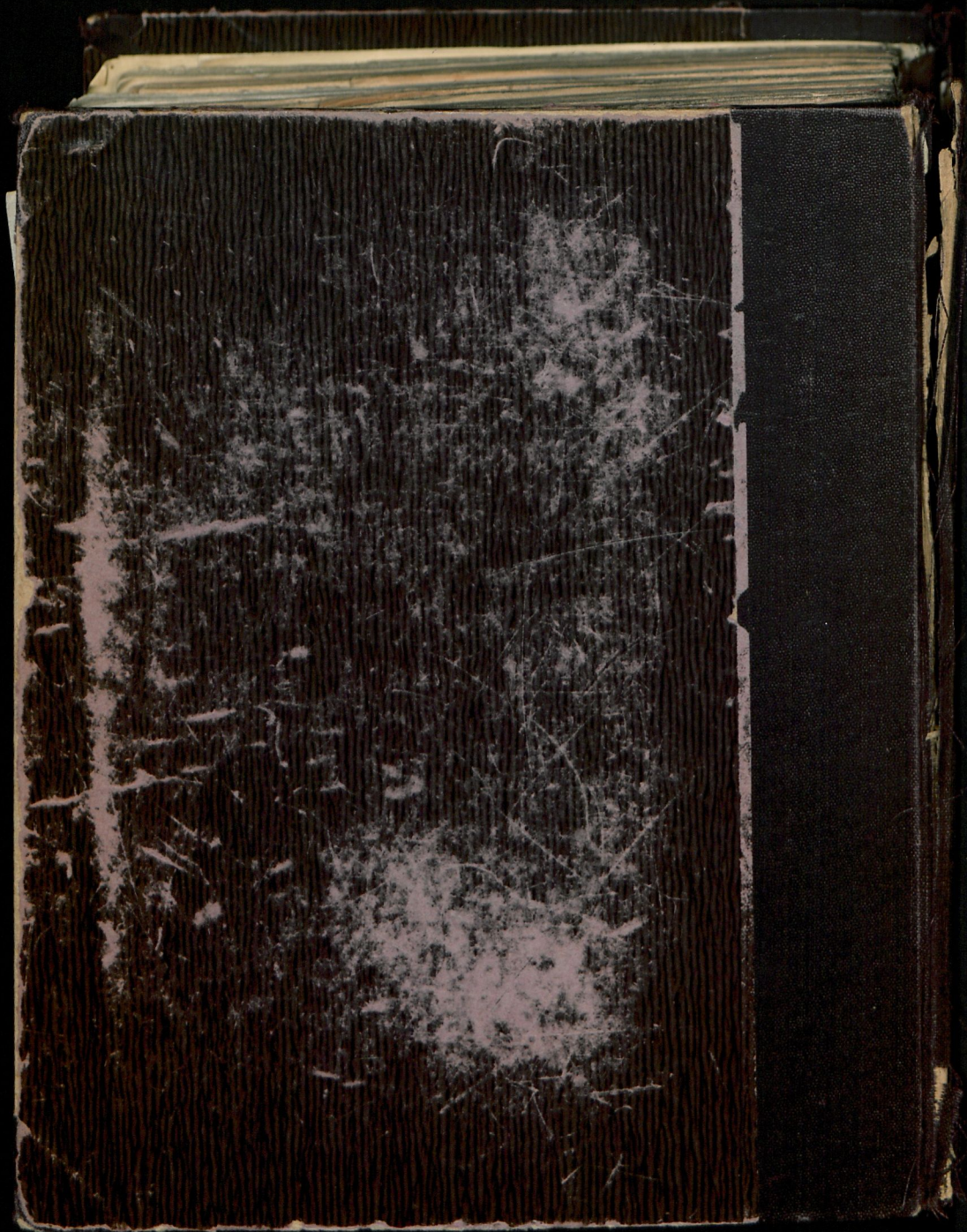
001 967 045

Sb.

v. 178

11
1790
12

SPECIMEN INAVGVRALE MEDICVM,
SISTENS QVAEDAM
CIRCA
PATHOLOGIAM
MORBORVM
CONTAGIOSORVM
GENERALEM,

AVCTORITATE ET CONSENSV
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
IN REGIA FRIEDERICIANA,
PRAESIDE
NO. CHRISTIANO REIL,
MEDIC. ET CHIRVRG. DOCT., THERAF.
PROF. PVBL. ORDIN., DIRECT. INSTIT. MEDICI
REGII CLINICI,
CIVITATIS HALL. PHYSICO ETC.,

PRO
GRADV DOCTORIS
SOLEMNITER OBTINENDO
DIE VIII. FEBRVAR. MDCCXC.
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT
AVCTOR
FRIED. CAROL. ALEX. HEYDRICH
HALBENSIS MAGDEBVRGICVS.

HALAE,
TYPIS I. C. HENDEL.